joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 31

Lehet-e világgazdasági válság?

BOKROS LAJOS

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság, a Szülőföld Alap támogatásával, Aradon, a Csiky Gergely Iskolacsoportban rendezte meg „A vállalkozói kompetencia kialakítása és fejlesztésének módszertana” témájú képzést.

A képzés egyik előadója, Bokros Lajos, a budapesti Közép-európai Egyetem professzora, *Lehet-e világgazdasági válság?* címmel tartott előadást, melyben a jelenkori pénzügyi-gazdasági válság hazai és nemzetközi vonatkozásait elemezte. Az alábbiakban előadásának szerkesztett változatát közöljük, mert megítélésünk szerint a nemzetközi hírnévnek örvendő, a témát rendkívül alaposan ismerő Bokros Lajos által elmondottak szélesebb körű figyelmet érdemelnek.

Globális válság

A világgazdaság helyzete annyira átláthatatlan, hogy senki sem tudja pontosan megmondani, merre fognak elmozdulni az erővonalak. Ennek következtében a változások irányvonalát vagy mértékét sem lehet pontosan meghatározni. A világgazdaság működési módja annyira megváltozott, hogy a hagyományos értékeléseket nyugodtan el lehet felejteni.

A mostani világgazdaság válságának jellegzetessége az, hogy ez globális válság, amit háromszor is szeretnék aláhúzni azért, mert a világválságnak több olyan globalizációs megnyilvánulását látom, ahol a világ országainak, nemzetgazdaságának teljes összefonódása érezhető. Mint például egy évvel ezelőtt, amikor az Amerikai Egyesült Államok gazdasága kezdett megroggyanni és bizonyos pénzintézetek kezdtek tönkremenni, már látszott, hogy számolni kell az úgynevezett rossz hitelekkel, melyeket olyan adósoknak adtak, akik nyilvánvalóan hitelképtelenek, nem tudják azt visszafizetni. Fiataloknak mondom, hogy ezeket a változásokat felnagyítja a média is. Ha a *Washington Post*ban vagy *The New-York Times* címoldalán megjelennek olyan híranyagok, miszerint a bankok televannak rossz hitelekkel és veszteségekkel, akkor a tájékozatlan közvélemény nem tud különbséget tenni ilyen-olyan bank között. Azt fogja hinni, hogy az összes bank mérgezett hitelekkel és veszteségekkel van tele, ami önbeteljesülő próféciaként működik. Ettől kezdve tényleg romlani fog a hitelek minősége.

Ebben az időszakban Putyin orosz miniszterelnök olyan kijelentéseket tett, hogy lám-lám, az Egyesült Államok gazdasága nagyon rossz helyzetben van. Az az irigység és mohóság, ami nem jellemző az orosz emberre, jellemző az amerikaiakra. Ennek következtében, és ez a legfontosabb, őket a válság nem érinti. Ezt mondta a kínai mi-

joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 32

niszterelnök is, Wen Jiabao, és még sokan mások, akik úgy gondolták, ez gyönyörű kifejezési formája lesz a legfejlettebb országok válságának, amelyek azonban az úgynevezett feltörekvő piacokat, a most éledő és gyorsan növekvő nemzetgazdaságokat és ezek közül is a legnagyobbakat, mint például Brazíliát, Kínát, Indiát, Oroszországot nem érinti.

Eltelt egy év, és láthatjuk, nincs olyan ország, melyet a válság ne érintett volna. Tehát a globális jelző azért indokolt, mert nem igaz az, amit egy évvel ezelőtt sokan úgy gondoltak, hogy le lehet választani egyes nemzetgazdaságokat, függetleníteni lehet attól a válságtól, ami kétségtelenül az Egyesült Államokból indult ki.

Az külön kérdés lesz majd, hogy például a romániai, mondjuk úgy, nehézségek, és a magyarországi ennél jóval súlyosabb válsághelyzet otthon lett kitalálva és otthon alakult ez a közeg, vagy begyűrűzött a határokon túlról. A válasz erre a kérdésre az lesz: „mind a kettő". A lényeg a következő: nincs olyan ország a világgazdaságban, amely el tudná magát szigetelni ettől a világgazdasági válságtól, melynek a méretét viszont nem tudjuk egyelőre megnevezni, mert korántsem vagyunk a végénél.

Mérhetjük az eseményeket a 80 évvel ezelőtti nagy depresszióhoz, az 1929–1933-as világgazdasági válsághoz, ami egyébként nem volt világgazdasági válság. Hiányzott belőle a nemzetgazdaságokat sok szálon összefogó előremozgás összefonódása. A 80 évvel ezelőttitől megkülönbözteti az, hogy most New Yorkban, Londonban, Párizsban, Budapesten, Bukarestben hasonló felkészültségű brókerek, ügynökök, befektetők, eladók, alkuszok, kereskedők, spekulánsok ülnek a képernyők előtt és látják őrülten villogni a számokat. Abban a pillanatban elektronikus úton beadhatják ők is eladási megbízásukat, amitől nem csak Tokióban fog még jobban lemenni az árfolyam, hanem Párizsban, Londonban, New Yorkban is, ami viszont nem volt 80 évvel ezelőtt. Ez egész más dimenziója, más olvasata, metszete, más kifejlődési formája a válságnak.

A globalizációnak van egy olyan kifejeződési formája, amit az informatikai forradalom teremtett meg, világot körülvevő információáramoltatással, ami gyakorlatilag olyan mértékben összezsugorította a világot, virtuálisan, szemléletesen, nem fizikailag, mintha mindannyian egy szobában ülnénk. Ha egy szobában ülünk, akkor ez azt jelenti, mindenkinek a mozdulata, szemrebbenése, tekintete, testbeszéde hat a többire. Ennek értelmében azok is a juhnyáj ösztönével együtt fognak tevékenykedni, ez pedig a mostani világválságot még jobban elmélyíti.

A harmadik nagyon fontos jelensége ennek a világválságnak az, hogy korábban soha nem látott tőke áramlik hihetetlen sebességgel egyik pillanatról a másikra a világgazdaság különböző gócpontjai között, melyek tönkretehetnek náluk sokkal kisebb nemzetgazdaságokat is.

Tessék Izlandra gondolni! Mindenkinek feltűnt, hogy van ott valahol Észak-nyugat-Európában egy kis félsziget, alig 250 ezer lakossal, Norvégia szintű életszínvonallal. Hihetetlenül kis ország volt, benne három pénzintézet. Elkezdtek fiókokat,

joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 33

leányvállalatokat nyitogatni szerte a világban, mely a pénzintézetek érdekes cselekménye. Ahhoz, hogy igazán jövedelmet, profitot, nyereséget tudjanak termelni, jövedelmet kell termelni. A kapitalizmusban nagyon érdekes jelenség, hogy a profit a stagnáló gazdaságban, makroszinten nem jelentkezik. Következésképpen a növekedés iránti harcban ez a három pénzintézet Nagy-Britanniában, Párizsban és rengeteg helyen nyitott fiókokat. Elkezdett betéteket gyűjteni. Semmi közük nem volt már az izlandi nemzetgazdasághoz. Ezzel nem is lett volna baj, hiszen csak az Európai Unión belül rengeteg hasonló vállalat működik, azonban ezek az izlandi fiókok belekezdtek egy nagyon agresszív betétgyűjtésbe, ami azt jelentette, hogy kétszer magasabb kamatot ígértek, mint a leghíresebb svájci bankok. A fennmaradás feltétele, hogy a banknak versenyhelyzetben meg kell keresnie nemcsak az ígért magasabb kamatot, hanem a bankfiókok üzemeltetési költségeit is, sőt a tulajdonosok osztalékait is. Ha egy pénzintézet magas betéti kamatot ígér, akkor azt csak úgy tudja fenntarthatóan működtetni hosszú távon, ha ezt az összeget meg lehet keresni. A pénzintézetek között verseny van, nemcsak a betéti oldalon, hanem a hitel oldalon is. A hitelt felvevő, az esetek többségében, több bankban tájékozódik, hogy hol kapja a legolcsóbban azt a bizonyos hitelt. A pénzintézetek, ilyen körülmények között, nyakló nélkül nem emelhetik a hitelkamatokat, viszont van egy másik lehetőség, amikor olyan kockázatos üzletekbe mennek bele, ahol olyan magas kamat fölötti, szakszóval kifejezve, kockázati felárat vagy prémiumot határoznak meg, hogy azzal meg tudják keresni a még magasabb betéti kamatokat, és még nekik is maradjon megfelelő haszon. A kockázati felárban benne van az a szó, hogy kockázat. A kockázat vagy bejön, vagy nem jön be. Ha minél kockázatosabb vállalatoknak adnak hitelt, vagy más szavakkal: minél kevésbé hitelképes adósoknak adnak vagy rátukmálják a hitelt, a rizikó annál nagyobb.

A bank egy nagyon érdekes „állatfajta”: van egy nagyon erős késztetés, és ezt a verseny nem korlátozza eléggé, hogy a pénzintézetek túlhitelezzék a gazdaságot. Ez eredményezi azt, hogy olyan adósoknak adnak hitelt, akiknek nem lenne szabad hitelt adni. Ez történt az amerikai pénzintézetek esetében is. Az amerikai pénzintézetek az elmúlt években mind jobban belekezdtek az ingatlanhitelezésbe. Amikor egy pénzintézet hitelt ad, és azt nézi, hogy az a hitel milyen valószínűséggel lesz visszafizetve, akkor két dolgot tart szem előtt: A fölvevő maga mennyire fizetőképes? Van-e munkája? Mennyit keres? Mivel hosszú lejáratú hitelekről van szó, lesz-e neki a jövőben is munkája, amiből a kamatot is fizeti, nemcsak az első két évben, hanem a teljes futamidő alatt? Vannak harminc éves hitelek is. Aki a hitelt felveszi húsz éves korában, az ötven évesen is fizet. Akarok venni egy kacsalábon forgó palotát, és nem akarok várni harminc évet, hogy majd akkor költözzem be. Ellenkezőleg, előre kívánom hozni a fogyasztásomat, ezért hitelből vásárolok, egész életemre eladósodok, nyögöm a törlesztés és kamatfizetés terheit.

joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 34

Van egy másik tényező is, amit a bankok figyelembe vesznek akkor, amikor a hitel mértékét, nagyságát, futamidejét és kamatát kiszámítják. Az pedig a szóban forgó vagyontárgy értéke, amit a hitel fedezetéül fel szokás használni. A kérelmező fizetése is egyfajta fedezet. Azt is nézik, hogy a szóban forgó vagyontárgy, amire a hitelt fölveszem, várhatóan milyen értékváltozáson fog keresztül menni. Egy normális pénzintézet mindig több fedezeti értéket akar, mint amennyi a hitel értéke.

Az esetek többségében 100 ezer euró értékre a bank legjobb esetben 50 ezer euró hitelt ad. A pénzintézet csak akkora mértékű hitelt ad, amit a normális, folyó jövedelem maximum 30 százalékából törleszteni lehet. Az amerikai pénzintézetek itt követték el a legnagyobb hibákat. A pénzintézetek elkezdtek egy 100 ezer dollárt érő házra 120 ezer dollár hitelt adni. Miért? A hitelező arra gondolt: növekedni fognak az ingatlanárak, ami így is volt öt évig. A hiba ott történt, hogy nem gondoltak arra: ez a növekedés meg is állhat vagy visszaeshet. Voltak olyanok, akik ugyanarra a házra több hitelt is felvettek. Vettek egy másik házat, melyre szintén hitelt vettek fel, újabb és újabb hiteleket vettek fel. Ez egy önmagát gerjesztő folyamattá vált. Az ellenben megmagyarázhatatlan, miért nem gondoltak arra, ennek egyszer vége lesz. Mentségként, egyes bankok védelmére elmondható, hogy nem gondolták, mi lesz a vége, mert ebben az esetben hosszú, húsz–harminc éves hitelekről beszélhetünk. Az ellenben nyilvánvaló, hogy ez a végtelenségig nem fog tartani.

Van a globalizációnak egy nagyon fontos szerepe. Ez az első alkalom a világgazdaság többezer éves történetében, hogy a világgazdaság minden egyes fontos régiója és régióközpontja részese a világgazdaság vérkeringésének, mind az áru, mind a szolgáltatások, mind a tőke áramoltatása vonatkozásában, ebben pedig élenjár Anglia és Kína. Azt megjegyezhetjük: Kína, az Kína. Az utóbbi időben minden évben meglátogattam Kínát.

A kínai gazdaság fejlődése valóban példanélküli a világgazdaság történetében. Nem csak abban a vonatkozásban, hogy páratlanul magas a növekedés üteme, hanem hosszú időn keresztül képes fenntartani azt. Több mint 10 százalékos a gazdasági növekedés, és ami még fontosabb, ez export által vezérelt növekedés volt.

A Kínai Kommunista Párt 1979-ben, harminc évvel ezelőtt, meghirdette az úgynevezett nyitás politikáját. Az ország tipikusan lassú kínai módra fejlődött és alakult ki. De a kínai események szempontjából ez a harminc év egy történelmi szemvillanás. Kína az egyetlen olyan birodalom a földkerekségen, ami többezer éves múltra visszatekintve ma is megvan. A többi nagy birodalmak mára már elporladtak, eltűntek, és a kínaiak ennek tudatában vannak. Saját magukat a világ közepének tartják, mert onnan ered minden. Kína közismerten többször eljutott egy kvázi világhatalom státus küszöbére. Valamilyen oknál fogva valamelyik császár azoban a bezárkózás mellett döntött, s elszigetelték az országot külföldtől, elsüllyesztették az összes óceánjáró hajót, bezárkóztak önmagukba. Ennek eredményeképpen a tizenkilencedik század második felében nem tudtak ellenállni a gyarmatosító hatalmak támadásainak.

joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 35

A Kínai Kommunista Párt rájött arra, hogy világhatalmi szerephez csak úgy lehet jutni, ha a világgazdaságtól nem elzárkózik, hanem abba integrálódik, ezért Kína exportorientált növekedésű politikára lépett. Harminc év alatt eljutott egy olyan szintre, mikor azon vitatkoznak, hogy a harmadik vagy negyedik legnagyobb a GDP világában. Jelenleg az Egyesült Államok még legalább 10–15 évig őrzi első helyét, ami biztosnak is látszik, viszont Franciaországot, Nagy-Britanniát már elhagyta, és jelenleg legfeljebb Németország és Japán előzi meg. Ezt azért nem lehet tudni, mert a statisztikai rendszer Kínában még homályos.

Kínának a fejlődési rendszere, mint fejlődő rendszernek a felemelkedése, más jelenségeket takar. Egy olyan országról van szó, mely egy kommunista meggyőződésből és gazdasági struktúrából kapaszkodik fel és próbál beilleszkedni a világgazdaságba. Kína ezt nem tudta volna megtenni egy befelé forduló fejlődési modell eredményeképpen, hanem csak egy exportmodell eredményes felhasználásával tudta elérni.

Románia az utóbbi húsz év második periódusában többmilliárd euró értékű külföldi tőkét hozott be. Ezen alapul az új iparágak, új tevékenységek, új szakmák kialakulása, melynek következtében megnövekedett az export. Külföldi tőke behozatalára azért került sor, mert a belföldi tőke beavatkozási képessége elégtelen volt. A belföldi tőke azért elégtelen ma is, mert a lakosság, a társadalom fogyasztani, és nem megtakarítani akar. Ha én kerestem 100 eurót egy hónapban és abból elhasználok 100 eurót, akkor abból nem lehet takarékoskodni, megtakarításom nulla. Ha viszont ebből a 100 euróból minden hónapban megtakarítanék 10 eurót és azt beteszem a bankba, akkor ez a 10 minden hónapban szépen táplálhatná azt, amit úgy hívunk: belföldi megtakarítások. Ebből a forrásból lehetne beruházni, vállalkozókat támogatni, infrastruktúrát kiépíteni. Sajnos ez Magyarországra is jellemző, mert ha van 100 euró jövedelmünk, nem 100 eurót fogyasztunk el, hanem 110-et. Magyarul: a megtakarítás negatív, belső megtakarítások nincsenek, sőt a fogyasztások egy része külső behozatallal fedezhető hitel. Logikus, hogy a vállalkozóknak a külföldről behozott kölcsön tőkéből, a működő tőkéből valósul meg a beruházása, befektetése, tehát külföldi megvalósítások rendszeres behozatalára szorulunk. Ekkor szoktuk mondani, a folyó kifizetési mérleg deficites.

Ami érdekes, hogy mindenik volt szocialista ország Albániától Észtországig, Romániától Lengyelországig negatív folyó fizetési mérleggel bír, tehát ezt a fajta külföldi megtakarítást használja fel. Csupán két ország képez kivételt: Oroszország és Kína. Oroszország olyan gazdag altalaji kincsekben, melyekből annyi jövedelem van, hogy ha nem lopják el csak a felét, még mindig pozitív a fizetési mérlege.

Kína teljesen más, mint Oroszország. Az egyszerű kínai ember, ha keres 100 eurót, ebből harminc eurót megtakarít, vagyis Kínában rendkívül magas a belső megtakarítási hajlandóság. Ennek következménye a magas belső megtakarítási és felhalmozási ráta. Kínának egy hatalmas méretű belső megtakarítási halmazra épülő élete

joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 36

van, s mégis szerény. Hatezer éves kultúrája van, a hatalmas mennyiségű ember anyaga oly nagy, hogy bármennyire is látványos a gazdasági fejlődés, nem tud ennyi embert kiemelni a szegénységből és azt úgymond a középosztály színvonalára emelni. Ezzel a 30 százalékos megtakarítási hányaddal rendkívüli módon fejleszti az infrastruktúrát, az úthálózatot, a vasúthálózatot, a kikötőket, az energetikát, az iskolákat, épületek százait emelik naponta. Ezzel együtt naponta a 30-ból elköltenek mondjuk 20-at, ami egy 20 százalékos felhalmozási arány, és páratlan a világon: Európában például ez az arány 10 százalék alatt van. Kínában még mindig marad 10. Mi lesz azzal? Amerikai állampapírt vesznek belőle, melyet betesznek az amerikai pénzintézetekbe. Nem az egyszerű kínai ember, mert ő a pénzét a kínai bankba teszi be, az a kínai bank pedig amerikai kötvényt, értékpapírt vesz ezzel. A kiépített hálózatnak, a kommunikáció fejlettségének köszönhetően a kínai belső megtakarítások egy pillanat alatt átáramlanak a világ másik részébe.

Így állhat elő az a helyzet, hogy a kínai mezőgazdasági munkának a megtakarítása egy jól szituált amerikai farmer újabb házának a vásárlását finanszírozza. Ez megtörténhet fordítva is. Kína nagy, s így az a sok kicsi, amit egyenként megtakarítanak, összességében óriási nagyság. Ez a megtakarítási halmaz bekerült a világgazdaság vérkeringésébe, amely látszik is a bankrendszeren keresztül, ami hihetetlenül olcsóvá tette a hiteleket mindenhol, mivel a szabad piacon érvényesül a kereslet-kínálat törvénye. Gondoljuk el az egységes világgazdagságot a nemzetközi piacon. A nagy, világhírű bankoknak mindenütt van fiókvállalatuk, amelyek elektronikusan össze vannak kötve. Ennek következtében a tőkék ezermilliárd nagyságrendben áramlanak a világ egyik feléből a másik felébe, mindenütt nyomott hagyván a gazdasági életben. Ha ebből a magtakarítási halmazból sok van, s ha minden egyes más tényezőt változatlannak tekintünk, akkor olcsóbbá teszi a hiteleket.

Ez a hatalmas megtakarítás, ami Kínában keletkezett, lehetővé tette, hogy más országok jóval erejükön felül fogyasszanak. Az Egyesült Államokban jelentkező túlfogyasztás lehetetlen lett volna a kínai alulfogyasztás nélkül. Ez egy olyan globális tőkeáramlási kör, ami soha nem volt a világon ezelőtt. Több évtizeddel ezelőtti amerikai lapokat kézbe véve, megállapíthatjuk, Kína soha nem szerepelt bennük. Ma egymásnak adják a kilincset, ajánlva, hogy ezt vagy azt nyugodtan vegyék meg, mert 1,2 billiós deficitre készülünk, amit csak úgy tudunk megfinanszírozni, ha a kínai parasztok továbbra is takarékoskodnak.

Minden országnak vannak nemzetközi devizatartalékai, amelyek rövid távon mozgósíthatók – ebből 2000 milliárd dollár van Kínában. Kína a világ legnagyobb országa, a világ legnagyobb gazdasága, tehát a világ legnagyobb termelő potenciálja. Nem véletlen, hogy Kína megy vásárolni Dél-Afrikába, Latin-Amerikába, Ausztráliába. Mindenütt vásárolnak, mindent vesznek. Miért van ebből válság? Ez a kérdés.

Valahol érződik, meddig hajlandóak a kínaiak megvenni azokat az amerikai kincstárjegyeket. A kínaiakat tartva szem előtt, Kína rögzítette ezt az árfolyamot, Kiná-

joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 37

ban ugyanis nincs szabad piac. Később viszont az amerikaiak ezt az árfolyamot lassan, óvatosan elkezdték emelni, az elmúlt két évben több mint 10 százalékot emelkedett, ellenben Kínának nem volt érdeke, hogy a saját nemzeti valutája az idegen valutához viszonyítva csökkenjen. Miért lenne érdeke egy országnak idegen devizatartalékot kiépítenie, ha annak az értéke minden nappal csökken. Erre akkor lenne szükség, ha nem lennének devizatartalékai és adósság lenne, azért, mert akkor az adósság csökkenne, az pedig igen jó volna. Tehát Kína nem érdekelt abban, hogy túlságosan gyorsan növekedjen a valutaárfolyam értéke, mert akkor neki vesztesége van a devizatartalékokon. Ha pedig vesztesége van a devizatartalékokon, akkor neki nem éri meg államközi részvényeket vásárolni. Ha a kínaiak valamilyen okból kifolyólag nem veszik meg az amerikai állampapírokat, a dollár összeomlik. A dollár árfolyama nagyon erős most, még az euróhoz képest is az, folyamatosan értékelődött föl az elmúlt jó néhány hónapban, annak ellenére, hogy az amerikai dollárkamatok szinte nullán vannak. Az egyik csatorna, amely egy visszacsatolási mechanizmus is, az éppen az árfolyamok alakulása. Egy olyan ország devizája, melynek hihetetlen külföldi devizatartalékai vannak, föl szokott erősödni. Egy olyan ország valutája, amelyik nettó adósságállománnyal rendelkezik, ráadásul minden szektort, nem csak a vállalatokat, de a lakosságot is tekintve, annak a valutája le szokott értékelődni. Következésképen ez a mechanizmus hosszú távon nem fenntartható. Ez az egyik tényező, mely a válságot fokozza.

De legalább ilyen fontos az is, hogy maga a bankrendszer, amelyen keresztül a tőke áramlása az utóbbi időben megvalósult, s amelyen a tőke áramlása lebonyolítódott, mára tönkrement, nincs a piacon. A jelenlegi bankrendszer ma már nem működik megfelelően ahhoz, hogy ezt a tőkeáramlást végrehajtsa. A kapitalizmusnak mint rendszernek az egyik legnagyobb erénye, hogy mint rendszer nem tud tönkremenni, viszont egyes egyedei tönkre tudnak menni. Van államcsőd, vállalati csőd, egyéni csőd. Például az Egyesült Államokban mindenik csődfajtának kidolgozott jogi kategóriái, levezetési mechanizmusa van. A közvetítő mechanizmus, amit bankrendszernek hívunk, nem működött jól, ezeknek a vezetői nem voltak a helyzet magaslatán.

Van egy még fontosabb ok, ami valójában a válság harmadik oka. Pénzintézeti rendszer fölött minden országban, így Romániában is, van egy úgynevezett szabályozási felügyeleti rendszer. Ez állam felügyelte szabályozási rendszer. A piacnak van egy önszabályozó rendszere, a bankrendszer. A tőzsdének köteles szabályoznia tagjai viselkedését, ami egy tudatosodott önszabályozás, tehát nem egy láthatatlan dolog. Emellett van állami felügyelet is, de van egy önszabályozás is, tehát mindennek saját magát kellene szabályoznia.

A média sokat foglalkozik a válsággal. Gyakran teszi fel a kérdést: Vajon mi a válság oka? Piaci vagy kormányzati kudarc. A piaci kudarc elsősorban és kizárólag, lehetne mondani, piacgazdaság jellegű mint olyan, de ha jobban tetszik: a kapitalizmus,

joforum86 2009. 04. 19. 23:54 Page 38

mint olyan. Válasz: vagy helyett, azt mondja: és. Van piaci kudarc abban az értelemben, hogy a pénzintézetek saját belső ösztönzési mechanizmusaira hagyatkozván, rosszul döntöttek. Vagy a rossz piaci sorozat, ami egy társadalmi ómen a társadalomfejlődés jövője szempontjából. Az, hogy az illetékesek hosszú időn keresztül büntetlenül így dönthettek, annak is a következménye, hogy ez a bizonyos szabályzati felügyeleti rendszer, vagyis a felügyeleti rendszer állami része nem működött megfelelően.

Az Egyesült Államokban van nyolc olyan szervezet, amelyik valamilyen szeletként szabályozza a pénzpiacot. Ezek sajnos nem működnek együtt. Ma már a világkonglomeráció szerint fejlődik. A bankbiztosítás, tőzsdei ügyletek, nyugdíjpénztár, befektetések, tőzsdealkuszok tevékenységei általában egy tevékenységen belül vannak, nem külön szervezetekben, csoportokban. Ami azt jelenti, hogy az állami felügyeleti rendszer pont a lényeget nem értette meg, nemzetközi szabályozási rendszere nincs.

Tátott szájjal és lábhoz tett fegyverrel állunk a világgazdaság rövid fejlődése előtt. Ez az állami szabályozási rendszer fényévekkel el van maradva azoktól a követelményektől, amit ez a modern, integrált rendszer mindennek ellenére lényegében valós időben, az egyszerre rezdülő világgazdaságtól igényelne.

Kulcsszavak: világgazdasági válság, globalizáció, piacgazdaság, bankok szerepe, bankhitelek, globális pénzügyi piacok.